

## บทที่ 1

### บทนำ

#### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทุกด้านตามศักยภาพของแต่ละคน ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล และในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัวของสังคม และของโลก มนุษย์ทุกคนมีโอกาสเรียนรู้หรือได้รับการศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ ได้รับการศึกษาด้วยการเรียนรู้ของตนเองจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ หรือที่เป็นการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต และที่ได้รับการศึกษาที่มีผู้จัดให้อย่างเป็นทางการ หรือที่เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติเรียกว่าการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน (อ่ำรุ่ง จันทวานิช, 2538) และในปัจจุบันนี้การจัดการศึกษาของประเทศอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) ซึ่งเป้าหมายของการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาให้มีสมดุลทั้งทางด้านร่างกายสติปัญญา จิตใจ และสังคม เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการเรียนรู้และวิธีการแสวงหาความรู้และรักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (ภานุรัตน์ รัตยาภาส, 2539) อีกทั้งยังเป็นการขยายการศึกษาภาคบังคับให้เป็น 9-12 ปี เพื่อยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชน ปรับปรุงคุณภาพ และหลักสูตรการศึกษาควบคู่กันไปทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน เน้นการพัฒนาครู การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ เข้ามาเป็นสื่อ(คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538) ส่วนการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับที่รัฐบาลได้จัดให้บริการแก่พลเมืองของประเทศเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่ดีตามที่สังคม ชุมชนและชาติต้องการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533) ฉะนั้นหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) จึงเป็นหลักสูตรที่เน้นการเรียนการสอนในรูปแบบของทักษะกระบวนการมุ่งให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น เป็นคนดีของสังคมและของประเทศชาติ (กรมวิชาการ, 2534) ในกระบวนการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะการสอนกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นกลุ่มวิชาที่ต้องการให้นักเรียนได้รู้ถึงปัญหา กระบวนการในการแก้ปัญหาของสิ่งแวดล้อมและมี

ความสามารถในการดำรงชีวิต และพัฒนาชีวิตในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ด้านสุขภาพ-อนามัย ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านศาสนา ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านการติดต่อสื่อสารกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์เหล่านี้ ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน(กรมวิชาการ, 2525) และบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย 4 ข้อ คือ การสร้างคุณสมบัติที่ต้องการเน้น การมีความรู้ทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตที่สงบสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2527) ในการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติการประถมศึกษาแห่งชาติที่มีผลให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับมาเป็นเวลากว่าร้อยปี แต่ระบบการจัดการศึกษาของไทยยังไม่ประสบผลสำเร็จ (สุเมธ ครุทานัง, 2540) อีกทั้งยังไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของคุณภาพการศึกษา (จำรูญ เรืองขจร, 2538) ซึ่งที่ผ่านมา เด็กมีความรู้ความสามารถโดยเฉลี่ยน้อยลง ในด้านความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ ซึ่งเนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนที่ขาดประสิทธิภาพ (ภาณุรัตน์ รัตยาภาส, 2539) และผลการเรียนรู้ของนักเรียนในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจนัก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะวิชาเหล่านี้เป็นวิชาที่มีเนื้อหาต่อเนื่อง ถ้าหากนักเรียนมีประสบการณ์และความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอแล้ว การเรียนในเนื้อหาต่อ ๆ ไปก็เป็นปัญหา (วันทยา วงศ์ศิลปกรรม, 2534) นักการศึกษาต่างก็ให้การยอมรับว่าการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนนั้น เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นจึงจำเป็นที่ครูจะต้องจัดประสบการณ์ที่จะเป็นความรู้พื้นฐานให้กับผู้เรียน และการจัดประสบการณ์ที่ดีจะต้องมีการใช้สื่อการสอนด้วย (นิพนธ์ สุขปรีดี, 2528) ซึ่งสื่อการสอนก็คือ วัสดุอุปกรณ์และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ผู้สอนนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมบูรณ์ สงวนญาติ, 2534) ดังนั้นในกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีการใช้สื่อการสอน และจำเป็นต้องพิจารณาด้วยว่า สื่อชนิดใดเหมาะสมเพราะสื่อแต่ละอย่างย่อมมีคุณสมบัติเฉพาะของสื่อ นั้น ๆ (สุกรี รอดโพธิ์ทอง, 2531) และในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ครูสามารถเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมและก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอนได้ เช่น การใช้สไลด์เทป ในอันที่จะกระตุ้นผู้เรียนให้มีความกระตือรือร้น เพลิดเพลิน เกิดการเรียนรู้ได้อย่าง

รวดเร็ว (ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527) และสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนการสอนก็คือ การจัดบทเรียนให้มีความสนุกสนานมีความแปลกใหม่ ตื่นเต้นและสนใจให้น่าติดตามอยู่ตลอดเวลา (กิตติวดี บุญชื้อ , 2540) ทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว (ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, 2527) สื่อการสอนมิใช่เพียงแต่มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ให้ประสบการณ์รูปธรรมที่จำเป็นอย่างนั้น แต่ยังช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการประสบการณ์เดิมเข้าด้วยกันได้ (วารินทร์ รัชมีพรหม, 2531) ดังนั้น ประสิทธิภาพของสื่อการสอนที่นำมาใช้ จึงจัดได้ว่าเป็นการนำเสนอที่คล้ายกับเป็นสะพานเชื่อมโครงสร้างความรู้เดิมให้เข้ากับเนื้อหาความรู้ใหม่ (กรมวิชาการ, 2534) ซึ่งในการเชื่อมโครงสร้างความรู้และประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากับความรู้และประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวข้องกันซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปได้อย่างมีความหมาย ในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายได้นั้น มักจะขึ้นอยู่กับกระบวนการสร้างมโนภาพ หรือการจัดกระบวนการทางความคิด ที่จะให้ผู้เรียนได้สามารถมองเห็นถึงความเหมือนและความแตกต่าง ของความรู้ใหม่และความรู้เดิมได้อย่างมีความหมาย (Ausubel, 1968) และสำหรับการจัดกระบวนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดมโนภาพ (Concept) จำเป็นต้องใช้สอนในทุกวิชาและทุกครั้งที่มีการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความจำและความเข้าใจ อันเป็นพื้นฐานในการสร้างและการฝึกทักษะต่อไป (มาลินี จุฑะรพ, 2534) บุคคลที่มีพัฒนาการทางการเรียนรู้ จะช่วยทำให้เกิดมโนภาพที่ถูกต้อง บุคคลใดที่มีมโนภาพในสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องและสมบูรณ์แล้ว บุคคลนั้นก็สามารถที่จะเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จำเนียร ช่วงโชติ, 2515) การที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ และเรียนรู้ได้รวดเร็ว จำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมโครงสร้างของระบบความคิดให้สัมพันธ์กับการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งที่นำมาเตรียมนี้ เรียกว่า สิ่งช่วยสร้างมโนภาพ (Ausubel, 1968) และการให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพก่อนที่จะเรียนรู้ในเนื้อหาที่ต้องการสอนนั้น (Advance organizers) ก็เป็นการจัดระบบเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ออกเป็นหมวดหมู่หรือเป็นหลักการกว้าง ๆ ก่อนที่จะเรียนความรู้ใหม่ หรือเป็นการสร้างความคิดรวบยอดก่อนที่จะเรียนเนื้อหานั้น ๆ เพื่อที่จะสร้างการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนรู้มาแล้ว กับความคิดรวบยอดก่อนที่จะได้เรียนรู้ในเนื้อหาต่าง ๆ (Ausubel, 1968 อ้างถึงในพรณี ช. เจนจิต, 2538) และการนำสิ่งช่วยสร้างมโนภาพมาใช้ร่วมกับการใช้สื่อการสอน

ประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาโครงสร้างความคิดให้เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของผู้เรียน เกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียนจนเกิดความพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับมโนภาพในเรื่องนั้น ๆ จากหลักการนี้ จะเห็นว่าสิ่งช่วยสร้างมโนภาพนี้เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ได้อย่างมาก เมื่อใช้ร่วมกับสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ (Ausubel, 1968) และสไลด์เทปก็เป็นสื่อการสอนอีกชนิดหนึ่งในประเภทโสตทัศนวัสดุที่สามารถสัมผัสได้ด้วยตาหรือจับสัมผัส และหูหรือโสตสัมผัส ทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น เกิดการเรียนรู้ที่ดีและมีความจำที่ยาวนานขึ้น (วารินทร์ รัชมีพรหม, 2531) นอกจากนี้สไลด์เทปยังสามารถจะนำมาใช้เสริมหรือใช้ในการนำเสนอเนื้อหาสาระ ได้ตามความเหมาะสม และความจำเป็นซึ่งจะช่วยเพิ่มคุณค่าของกระบวนการเรียนการสอนได้มากขึ้น (กรมวิชาการ, 2534) อีกทั้งยังเหมาะที่จะใช้ในการเรียนการสอนได้ทุกวิชาและทุกระดับชั้น สามารถจะผลิตได้ง่าย สะดวกในการใช้ มีราคาถูก ให้ผลดีในด้านการสอนข้อเท็จจริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วย (เป็รื่อง กุมุท, 2519) และการนำสไลด์มาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตนั้น พบว่าผลการเรียนรู้และความจำของนักเรียนดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (ยุทธนา แสงผล, 2528) นอกจากนี้แล้วสไลด์ยังเป็นสื่อที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีความกระตือรือร้น ก่อให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (วารินทร์ รัชมีพรหม, 2531)

เพราะฉะนั้น การจัดการเรียนการสอนที่มีการให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพด้วย จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างมาก และถ้าหากใช้ร่วมกับสื่อการเรียนการสอนประเภทโสตทัศนวัสดุเช่นสไลด์เทปซึ่งเป็นสื่อที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น แต่เท่าที่ผ่านมาสื่อการสอนประเภทสไลด์เทปมักไม่ถูกนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะในโรงเรียนระดับประถมศึกษาขึ้นมาอีก อีกทั้งการนำสไลด์เทปมาประกอบการสอนในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ซึ่งเนื้อหา มักจะมีการบูรณาการไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษา เปรียบเทียบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระหว่างการสอนที่มีการให้ และไม่ให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพแบบเรื่องย่อก่อนการเรียนด้วยสไลด์เทปกับการสอนตามแผนการสอนปกติ ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ในอันที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นบรรลุผลได้ตามวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดไว้ต่อไป

## 1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่ได้รับและไม่ได้รับสิ่งช่วยสร้างมโนภาพก่อนการเรียนด้วยสไลด์เทปกับกลุ่มที่เรียนตามแผนการสอนปกติ

## 1.3 สมมติฐานการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่ได้รับและไม่ได้รับสิ่งช่วยสร้างมโนภาพก่อนการเรียนด้วยสไลด์เทป กับกลุ่มที่เรียนตามแผนการสอนปกติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

## 1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการให้และไม่ให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพก่อนการสอนด้วยสไลด์เทปและการสอนปกติ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1) ประชากร เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนสนามบิน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีทั้งหมด 8 ห้องเรียน จำนวน 428 คน

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนสนามบิน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จำนวน 3 ห้องเรียน ๆ ละ 53 คน รวมทั้งหมด 159 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มเลือกแบบเป็นกลุ่ม (Cluster sampling) เพื่อเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม ดังนี้ คือ

- กลุ่มทดลองที่ 1 คือ กลุ่มที่เรียนเนื้อหาจากสไลด์เทป
- กลุ่มทดลองที่ 2 คือ กลุ่มที่เรียนเนื้อหาจากสไลด์เทปกับสไลด์เทปสิ่งช่วยสร้างมโนภาพแบบเรื่องย่อก่อนเรียน
- กลุ่มควบคุม คือ กลุ่มที่เรียนเนื้อหาตามแผนการสอนปกติ

3) เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หน่วยที่ 3 สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา หน่วยย่อยเรื่องสิ่งแวดล้อมทางสังคม เรื่องชุมชนและลักษณะของชุมชน

4) ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

(1) ตัวแปรต้น ได้แก่ วิธีสอน 3 วิธี คือ

- การสอนเนื้อหาจากสไลด์เทปที่ไม่มีการให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพแบบเรื่องย่อก่อนเรียน

- การสอนเนื้อหาจากสไลด์เทปที่มีการให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพแบบเรื่องย่อก่อนการเรียน

- การสอนปกติตามแผนการสอน

(2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องชุมชนและลักษณะของชุมชน

### 1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

1) กลุ่มตัวอย่างไม่เคยเรียนเนื้อหา กลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่องชุมชนและลักษณะของชุมชน มาก่อนที่จะทำการวิจัย

2) สิ่งช่วยสร้างมโนภาพที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะผลของการให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพที่เป็นแบบเรื่องย่อเท่านั้น

### 1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนความแตกต่างที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่องชุมชนและลักษณะของชุมชน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง

2) การสอนด้วยสไลด์เทป หมายถึง การสอนเนื้อหาเรื่องชุมชนและลักษณะของชุมชน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้สไลด์เทปที่มีเสียงดนตรีและเสียงบรรยายประกอบการนำเสนอภาพสไลด์ จำนวน 73 กรอบ ใช้เวลา 12 นาที

3) สิ่งช่วยสร้างมโนภาพ หมายถึง สิ่งที่ช่วยเตรียมความพร้อมของระบบโครงสร้างความคิด ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยง ระหว่างความคิดหรือความรู้ที่มี

อยู่เดิมกับความคิดหรือความรู้ใหม่ที่จะให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างสอดคล้องต่อเนื่องและเกิดความเข้าใจในการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

4) การให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพ หมายถึง การให้ผู้เรียนดูสไลด์เทปสิ่งช่วยสร้างมโนภาพแบบเรื่องย่อ จำนวน 15 กรอบ ใช้เวลา 5 นาที ก่อนการเรียนเนื้อหาจากสไลด์เทป

5) การสอนปกติ หมายถึง การสอนเนื้อหาในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 3 สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา เรื่องชุมชนและลักษณะของชุมชน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามแนวทางในแผนการสอนปกติ หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาและปรับปรุงตามที่คุณเชี่ยวชาญได้เสนอแนะไว้ เพื่อให้เหมาะสมต่อการทำวิจัย

#### 1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบผลของการเรียนที่มีการให้และไม่ให้สิ่งช่วยสร้างมโนภาพแบบเรื่องย่อก่อนการเรียนเนื้อหาจากสไลด์เทปกับการเรียนตามแผนการสอนปกติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่องชุมชนและลักษณะของชุมชน

2) เป็นแนวทางในการสร้างสื่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะสื่อการสอนประเภทสไลด์เทป ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป